

Jaar 1367 - De kleine vaart

Tussen de Pottestraat en de Kruisvaart lag de Kleine Vaart. Zoals we zien op de kaart uit de Atlas der Buurtwegen (1841) wordt deze vaart gevoed uit de Hipsbeek en vooral **de Bommelaarsbeek**.

De Hipsbeek wordt zo genoemd omdat ze het water uit **de Hipshoek** meebrengt. Van waar de naam **Bommelaarsbeek** vandaan komt, is mij tot nu toe onbekend. We komen die naam heel laat tegen. Henri Vandenberghé stelt in zijn 'Toponiemen van Groot Poperinge' dat hij het toponiem **Bommelaarsbeke** (SAP 511) voor het eerst in 1762 vindt en betekent dan zoveel als de beek die 'bommelt'. Een bommelaar is dan iemand die bommelt.

In het Woordenboek der Nederlandse Taal (WNT) schrijft men daarover:

Bommelen: *bommelde, heeft gebommeld*. Hetzij frequentatief van *Bommen* (I), hetzij ten deele ook afleiding van *Bommel* misschien eigenlijk twee woorden, die niet meer uiteen te houden zijn. *Eenzijds vindt men het woord voor een geluid zoals van hommels - Gonzen, brommen, mommelen.*

Waer toe dient het, ... te **bommelen** als een hommel, en geen heunigh of wasch te maken? DE BRUNE, *Bank*. 1, 467 [1657]. Wat mag het zyn, dat daar zo dommelt? Zou 't wel een hommel zyn, die **bommelt**? Of word'er ver van hier getrommeld? TUINMAN, *Rymlust*, 366. "Als de bimmelbam **bommelt**, dan ben ik kant en klaar", riep hij Everaart toe. "Ik trek naar de mis", TEIRL.-STIJNS, *Arm* VI. 2, 190. 't Is 't lijk van een Arme: geen vriend volgt het lijk. Er **bommelt** geen domklok, zijn deugden ten blijk! V. DUYSE, *Ged.* 47. Hoor den wind **bommelen** over de daken, DE BO [1873].— Den donder **bommelde** op sijn kamer, ende verbrande hem sijn hemdemauwe, DE VYNCK bij DE BO [c. 1650].

Anderzijds - Evenals rommelen, stommelen, bobbelen (zie ald.) en andere dergelijke verklankende ww., duidt ook bommelen niet alleen een geluid maar ook eene beweging aan, t. w.: aan iets hangende heen en weer slingeren.

We komen de term 'bommelen' in Poperinge één enkele keer tegen in een reglement van de 24ste augustus 1566¹. Daar lezen we:

¹ SAP 467 – Resoluties 24 augustus 1566

‘Es by de wet deser stede aen eenyeghelyck verboden, wie hy sy,
nyemant ghesondert, nyet meer jonghe knechtjens, meyskens dan andere,
dat hem nyemant en **vervoordere in eenighe kercken te spelen, cloppen, bommelen ofte
allerhande ongheoorloofde faicten, dronckenschap ofte malichen te doene**
ofte aldaer te bedryvene,
op de boete van 5 s.p. telcken reyze bevonden zynde,

‘Bommelen’ werd dus alleszins in de 16de eeuw gebruikt te Poperinge en betekende toen lawaai maken. Gecombineerd met het ‘weg en weer slingeren’ kunnen we misschien stellen dat de Bommelaarsbeek, de beek is die meandert en daarbij gelid maakt.

De Bommelaarsbeek ter hoogte van de Koestraat te Poperinge

Zoals reeds vroeger gesteld werd om het peil van de vaart te kunnen regelen er een waterbekken aangelegd, de Sint-Bertinusvijver; wat nog steeds door oudere Poperingenaars het ‘Watergat’ wordt genoemd.

Het Watergat is te bereiken langs ‘Scindles’.

Op de foto hieronder van februari 2017 zien we het Watergat in zijn huidige toestand.

Zoals we zien op de voorgaande kaart van de Atlas der Buurtwegen kruist de Bommelaarsbeek de huidige Pottestraat, vroeger 'Potterstraat' genoemd. We vinden de '**Potrestraet**' of '**Potterstraat**' voor het eerst terug in de akte omtrent de 'cockerulle' – opstand te Ieper in **1281**. Ten gevolge hiervan werden een groep Poperingenaars ondervraagd, en verschillende van hen woonden in de Potterstraat.

Potter is volgens het WNT – Woordenboek Nederlandse Taal – misschien wel afkomstig van 'spotter'. Daarmee werd een persoon bedoeld die een ongeregeld leven leidt, die zich niet kan schikken naar de maatschappelijke orde, een landloper, schooier of bedelaar.

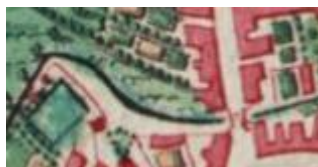
Er worden heel wat voorbeeldzinnen aangehaald, waaronder zo ziet men potters sno een eighen tale maken... Waarmee men dan de boeventaal bedoeld.

Bij Beaumont rond 1620 haalt men de volgende zin: .Ghy geeft u voor kluchtigh uyt, Maer ghy en sijt niet als een guyt, Onguyr, en vuyl, een rechte potter Een ongesoutte, grove spotter. Potterachtig is dan gelijk aan 'schelms'; een potterdeuntje is een loszinnig liedje.

Westeraen schrijft rond 1653 het volgende: Geen hoer, geen lichte vinck. Die heele nachten deur syn potter-deuntjes quinck, betree uw dorpelen.

Een Potterkleed is een bedelaarsplunje en pottersranken zijn schurkenstreken.

We kunnen dus niet anders besluiten dan dat de Potterstraat, de straat was waar de potters of de schooiers woonden.

De Potterstraat kruist de Bommelaarsbeek die vroeger gewoon de beek werd genoemd en daar lag de **Steenbrugge**. We vinden op de 12de juni 1578 de volgende akte in de register van de halmen.

Vanaf de Pottestraat zien we dat de Kleine Vaart 'rechtgetrokken'

is en momenteel – buiten een klein gedeelte, volledig overdekt. We komen hier ook in één van de oudst bewoonde buurten van Poperinge.

't Mechelstraatje en de Ingelbilk

20 maart 1559 – Halmen – SAP 364 – Gasthuisstraat – 't Mechelsstratken

Op de 20ste maart 1559 koopt Lauwys Makeblyde een stuk grond in de Gasthuisstraat.

Lauwys Makeblyde heeft ghecocht jehens **Pieter Versteghele** een huus, erfve ende cathelen – mortelvast, naghelvast ende cavelvast staende in de **Gasthuusstrate** metgaders de schuere, stallen, upgaende ende draghende bomen daer up staende – streckende van vooren te **Gasthuusstraete** – achterwaert tot **tMechels stratken**² – kadaster 684 – 683 – 86 deels 87a en 91b en a. de westzyde jehens **tleen** van Jores vande Goesteene (kadaster 685a) ende derfve van **Cristiaen van Bambecke** – (kadaster 85 en 84) de oostzyde jehens derffe van **Christiaen van Cales** – (kadaster 682a – 681) – ghelest de ghehele ervffe met een grepe an den heere

Noch i ½ ghemet lants ten twee bilcxkens ligghende in de **Potterstraete** daer inne begrepen de ervffe onder thuus van **Anthonis Delnef** metgaders drye huussekens ende alle upgande bomen stande up de voorschreven ervffe metter west zyde op de Potterstrate – de oostzyde jehens tleen van Cristiaen Sanneken – tnorthende ant **leen** van **Jan de Backere** ende tzuuthende tot **tMechels stratken** omme de somme van vier hondert ponden grooten ghereet ghelt ende ij schele te godspenninck ghealmpt over ervffe int jaer xvc lvij voor paschent de xx dach van marte

We nemen aan dat dit eerste erf dat Lauwys Makeblyde koopt de kadasternummers 684 – 683 – en verder 86 – en deels 87a en 91 en b heeft.

Het valt ook op dat deze erven 'lenen' genoemd worden en dat deze ook volgens het testament van Jan Debacker onder de Salische erfeniswet vallen, waarbij de gronden naar de oudste zoon gaan. Het feit dat dit stuk grond omschreven wordt als een 'leen' getuigt er alleszins van dat het zomaar niet een ordinaire portgrond was. Het was waarschijnlijk één van de 14 kleine lenen die

² Het vroegere Mechelsstraatje, is het huidige Engelstraatje

binnen de jurisdictie van Poperinge lagen.

Het is mogelijk en waarschijnlijk dat **Jeaneken de Ruple**, de echtgenote van Jan de Backer, een telg is van de beroemde Poperingse familie De Ruple en dat zij dit leen meebracht in haar huwelijk met Jan De Backer.

Kristof Papin schreef een artikel over de Guilbert De Ruple onder de titel: ‘ Guilbert de Ruple, biografie van een topman uit de Bourgondische financiële administratie. Te vinden op: <http://www.google.be/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAAAhUKEwjW05rP79LHAhXBvRQKHxJ4D2k&url=http%3A%2F%2Fojs.ugent.be%2Fhmgog%2Farticle%2Fdownload%2F357%2F350&ei=HgzkVdbMB8H7UvLwvcqG&usq=AFQjCNE53k9-FToNpI7rjSEBMQNimvfmyQ>

Daaruit blijkt dat dit leen – waar drie huizen op stonden langs de Potterstraat – enerzijds langs het Mechelsstraatje lag en anderzijds langs het leent van Jan Debacker, haar schoonvader.

Als we de Potterstraat inliepen van uit de Gasthuisstraat, vonden we eerst op de rechterkant, het erf van Joris vande Goesteene, het tweede erf was dit van Jan Hauwen en dan passeerden we de Steenbrugge. Iets verder vonden we op de rechterkant **’t Mechelsstraatje**.

Dit straatje liep dus naar Mechel.

De betekenis van Mechel of Mechelen gaan we bekijken bij Dave De Ryck die een thesis schreef over de Britse eilanden in de Zuidnederlandse kranten.

Hij schrijft daarover het volgende:

Op 22 maart 1796 verscheen in de Courier de l’Escaut een artikeltje van dokter Grigny, ons verder onbekend, waarin hij een etymologische verklaring meende te hebben gevonden voor de naam ‘Mechelen’. In een Anglo-Saksische kroniek uit de 12de eeuw had hij het woord ‘micel’ ontdekt, wat zoveel wou zeggen als ‘waardig’, ‘respectvol’. En dat woord zou als basis hebben gediend voor ‘Mechelen’. Bovendien, zo stelde de dokter, waren er in de Schotse hooglanden nog steeds plaatsen die etymologisch terug zouden zijn te voeren op dat ene woordje ‘micel’. Vandaag de dag echter is men geneigd de etymologie van Mechelen te situeren in het Germaanse taalgebruik, zoals bijvoorbeeld ‘magala’ wat ‘mchtig’ betekent. Maar meer waarschijnlijk zijn de woorden ‘mathl’ of ‘mahal’, waarmee een vergaderplaats werd aangeduid bij de Merovingers.

Met dit ‘Mechelsstraatje’ gaan we dus weer terug naar de Frankische tijd. Wanneer dit straatje leidde naar een ‘vergaderplaats’ kan dit bijna alleen de **Inghelbilk** geweest zijn, de plaats waar de oude kliniek staat.

De oudste akte die we hebben waar het toponiem ‘Inghelbilck’ in voorkomt, is er eentje van de 9de juni 1541 en komt uit de register van de renten – SAP 394.

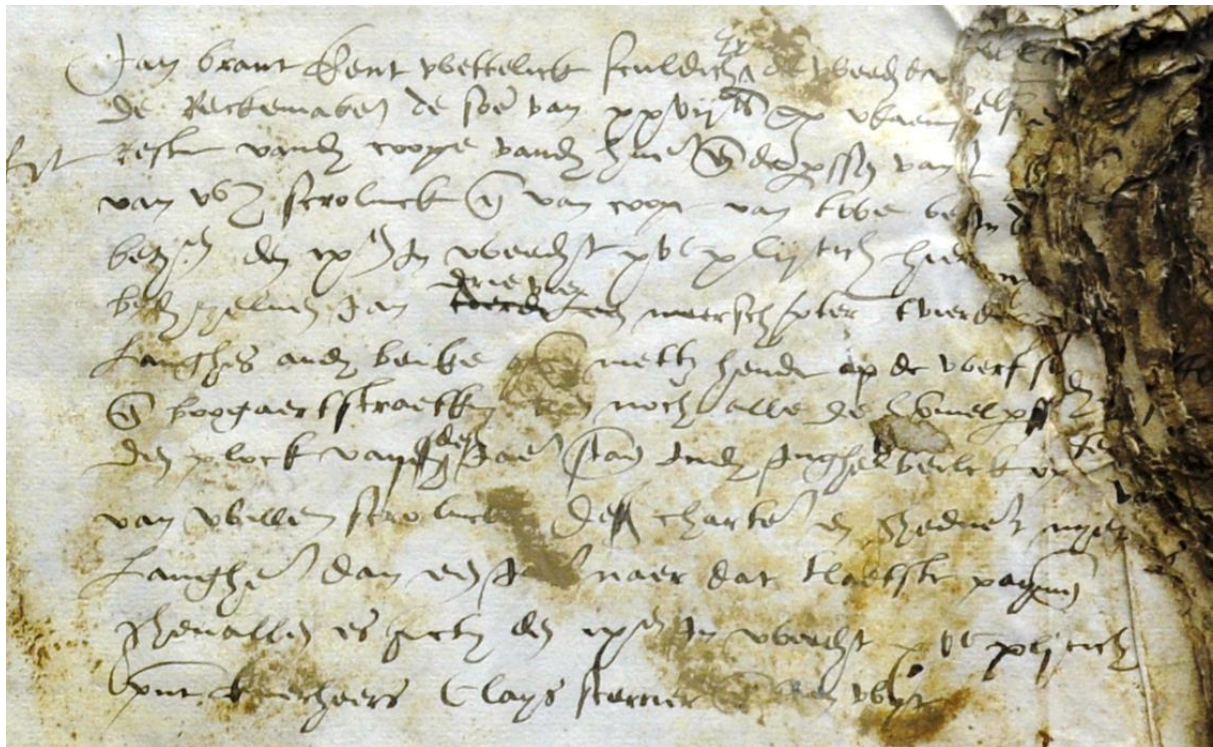
9 juni 1541 – Hop op de Inghelbilck – Renten – SAP 394 – folio 13 recto

Jan Brant kent wettelick schuldich de weedewe De Reckemaker de somme van xxvij pond grooten vlaemisch reste vande coope vande hommele ende de perssen van Willem Scrolinck ende van coop van twee ... ?... te betahelen den ix in weedemaent xvc xlij tich

Hierinne verbonden by den zelven Jan drie vierendelen meersch preter tvierde ... ? ... langhs ande beke ende metten hende opde **Werfstraete ende Boogaertstraetken** ende noch alle de wulghen ende de plock vande jare stande **inden Inghelbilck** op derfve van Willem Scrolinck .

Desen chaerter en gheduert nyet langher dan een jaer naer dat tlaetste payment ghevalen es Actum den ix in weedemaent xvc xlij tich

Present kuerheers Clays Scerrier ende Jan Wyts

Op de site van 'Laaglandsinfo' stelt men dat 'angel (onl angul, engil VMNW: anghel) zoveel betekent als (uit)hoek, bocht, **land aan of in een rivier die een hoek vormt**, een bocht maakt of plaats in een uithoek van een gebied.

Het woord is verwant met Oudsaksisch 'angul', het Middelnederduits 'angel', het Oudengels 'angel, angul, ongel' en het Nieuwengels 'angle'.

In die betekenis zou het volk van de 'Angelen' zoveel betekenen als het volk van de uitkant. Ook hier komen we dus bij het Oud-Saksich terecht.

Dat Oud – Saksiche karakter wordt nog eens bevestigd doordat er in de Potterstraat ook een 'Rekhof' of 'Rikhof' lag.

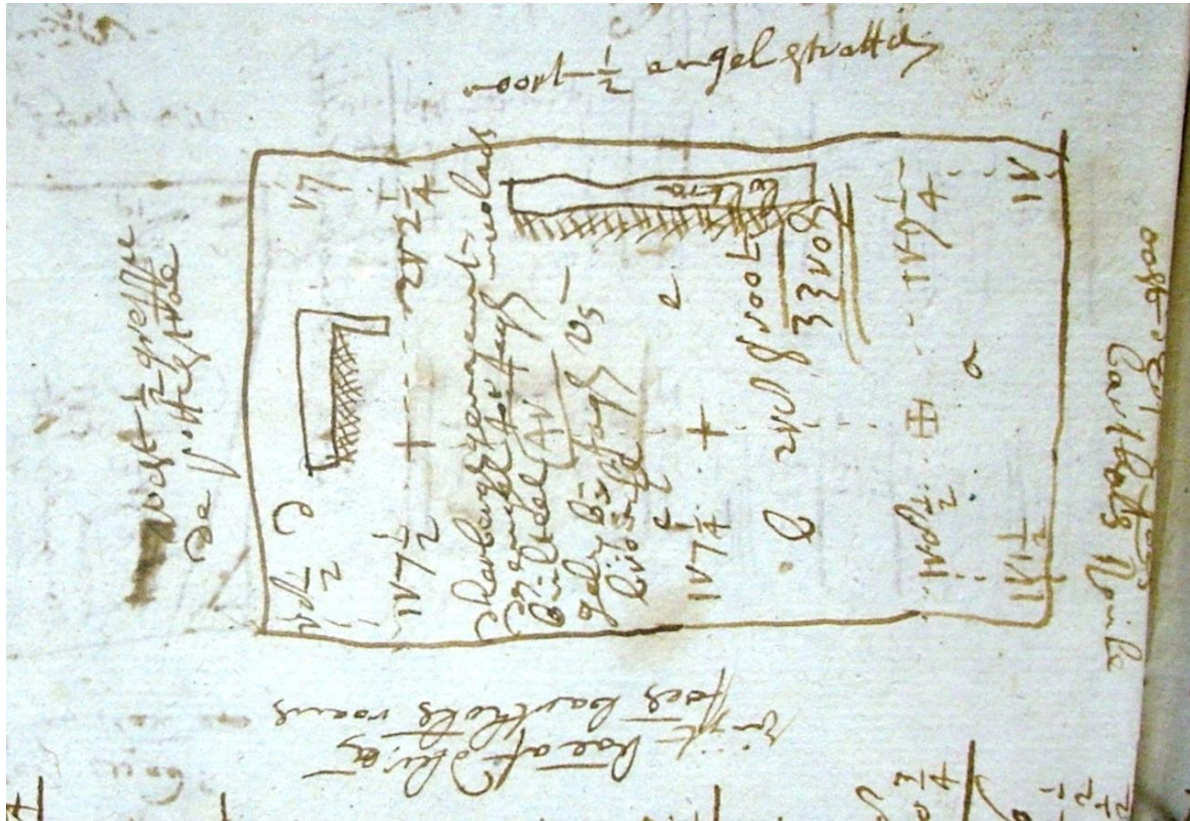
1 juli 1577 – Reckhof in de Potterstraat - SAP 244

Mayken ghediverceered huusvrouwe van **Jacob Wydoot ende Robert Borry** als vooght van de kynderen vande laetsten bedde van **Ghelein Borry**,
zijn ghecondempneert te maken splete
ende wel jehens **Gheleyn vande Maerle**,
over hemzelven causa uxoris,
ende als voocht van **Eloj Borry** van eenen huuse, erfve ende catheel daer de voornoemde Marie nu ter tyde woonende es inde **Potterstraete**,
streckende achterwaert totten **Reckhoove**,
de zuudzyde **Jooris van de Goosteene**
naer tbewys van de deelloote ende voochdijbrief.
Ghedaen by verstekynghe ende ghecondempneert inde misen

Het straatje dat naar de 'Inghelbilck' leidt, kreeg natuurlijk de naam van 'Inghelstraatje'.

Toen men alle straatnamen te Poperinge ging verfransen, kreeg het 'Inghelstraatje' de naam van 'Rue des Anges' omdat men dacht dat die 'Inghel' een Engel was.

Eén keer toen men de straatnamen ging vernederlandsen, kreeg dit straatje de naam van 'Engelstraatje' waarmee men wel heel ver af was van de oorspronkelijke betekenis van de 'Ingel'.

Het stuk grond waarop de herberg 'Den Engel' lag, opgemeten in het jaar 1687 (SAP 423). Links is de 'groppe van de Pottestraat' en bovenaan in het noorden is er het 'Angelstraatje' nog geschreven met een 'a' in plaats van met een 'e'. De boltra van de herberg lag langs dit straatje.

Het feit dat er op de hoek van de Potterstraat en 't Mechelstraatje begin 1600 de herberg 'Den Inghel' kwam – deze herberg wordt onder andere reeds vermeld in het jaar 1634. (Subalterne wetten SAP 435) Daar lezen we het volgende:

Pieter Rooms, weerd in de herberghe voorgheteeckent met **den Inghel** – gelegen in de **Potterstraete**.

Dat bracht met zich mee dat men meer en meer sprak van het straatje dat naar 'den Inghel' leidde, wat later 'den Engel' werd. In ons dialect is een 'Ingel' namelijk ook een 'Engel'. Vandaar dat de naam 't Mechelsstraatje' op de achtergrond geraakte en volledig verdween.

Zoals we zien op de Ferrariskaart liep de Kleine Vaart begon dus aan de Steenbrugge van de Potterstraat en liep tot aan de Kruisvaart.

Ferrariskaart - 1776

*Over het 'vervu(i)l(l)en van de 'watering' halen we uit het artikel 'Skindles in goede en kwade dagen' van **W. Tillie** – Aan de Schreve – 17^e jaargang 1987 – nr. 1 – het volgende fragment aan dat zich afspeelde toen Benediktus van Renynghe samen mt zijn vrouw Anna Tandt in het tegenwoordige huis 'Skindles' woonde:*

Aan Skindles bracht hij ingrijpende veranderingen aan. Daarvan getuigen nu nog zijn initialen die werden geplaatst in het balkon van de conciërgerie en in de salons. In 1803, toen Anna Tandt al weduwe was, deed zich een ernstig incident voor met politieke allures. Jean Joseph Soulié, toen burgemeester, gekend als een streng en anti-klerikaal politicus, wierp een haast letterlijke steen in de kikkerpoel. Achter Skindles was een 'watering', de Sint-Bertinusvijver, die reeds jaar en dag werd gebruikt om paarden te drenken. Die vijver was vervuild geraakt, omdat van Renynghe vroeger, toen hij nog burgemeester was, misbruik had gemaakt van zijn politiek gezag, aldus Soulié, van Renynghe veegde al zijn vuilnis in de vijver, en aangezien voorbeelden trekken, al de omwonenden volgden zijn voorbeeld. Toen Soulié de weduwe had aangemaand om niet verder vuil water te laten vloeien naar de vijver, had die haar schoonzoon, Coppieters 't Wallant laten zeggen dat ze er niet aan dacht om haar waterbezoedelende praktijk stop te zetten.

Soulé, verbolgen over zo'n kordate weigering, haalde het politiereglement boven en repliceerde: 'Si quelqu'un salit et corrompt les eaux des fontainies, abreuvoirs, etc., il doit être condamné au nettoyage et en outre à une amende arbitraire'.

De daad bij het woord voegend gaf hij de weduwe van Renynghe 24 uur tijd om elke leiding van vuil water naar de int-Bertinusvijver af te sluiten. Vijf dagen later, 25 juli 1903, werd deze beslissing door de prefect goedgekeurd. Hoe het verhaal eindigde, konden we niet achterhalen, maar op 5 december 1803 was Soulié geen burgemeester meer. Wie wel? Coppieters 't Wallant, de schoonzoon van de weduwe van Renynghe.